

történetíró s így az olvasó a sok tanulság mellé egyúttal élvezetes olvasmányt is kap. Nagyban növeli a könyv érdekességét az egykorú francia rajzok után készült nagyszámú illusztráció. Az érdekes könyv a *Franklin-Társulat* kiadásában jelent meg. Ára fűzve 6 korona.

KÜLFÖLDI SZEMLE.

A XIX. század pædagogijája. A *Rein-féle Zeitschrift für Philosophie und Pädagogik* két első számában egy tanulmány jelent meg *E. Scholz* tollából, amely az utolsó évtizedek szellemi áramlatai és pædagogiai problémái közt von ügyes párhuzamot. Nehéz a feladat, mert a XIX. századnak nincs valami egységesítő jellemvonása; a különböző szellemi áramlatok gyors menetben követték egymást és ennek megfelelőleg változtak a pædagogiai érdeklődés irányai is. A század első fele túlnyomóan irodalombölcészeti jellegű, megtestesítője Goethe. A német idealismus virágzott az első évtizedekben, amelynek legszebb öröksége a nemzeti egység és politikai szabadság gondolata. A század második felének jellemző alakja Bismarck, az akaratérő megtestesítése. A nemzeti politika gondolata váltja fel az idealismus eszmekörét. Ezekkel az áramlatokkal párhuzamosan azonban egy nem kevésbé fontos mozgalom fejlődött ki, amelynek forrása a természettudományok hatalmas fellendülése volt. A természettudományokra támaszkodó technika rendkívüli hatásokat váltott ki az ipar és közlekedés terén. Ezeknek a következményei csakhamar jelentkeztek. A természettudományok okozta fejlődés tünetei közt ott találjuk a gyakorlati és idealis materialismust is. Az industrialismus és kapitalismus ellaposította az ízlést és süllyedt az ipari termelés nivója. Másrészt ez a fejlődés volt legfőbb forrása a Franciaországból származó szociális mozgalomnak is, amelynek során a negyedik rend, hatalmának tudatára ébredve, mind hangosabb követelésekkel lépett fel nemcsak gazdasági téren, hanem általános műveivődési kérdésekben is. Ennek a mozgalomnak erősen demokratikus és nivelláló iránya keltette fel az egyéniség ellenáramlatát, amelynek Nietzsche a prófétája. Az egyén jogainak hangsúlyozása az értékek viszonyát egymáshoz nagyon megváltoztatta. Erős szkepszis és éles criticismus tört ki, amely mindenre kiterjedt. A személység erős hangsúlyozásával kapcsolatos a művészi kultúrára való vágyakozás.

Ilyen tarka képet mutatnak az utolsó évtizedek szellemi áramlatai, amelyekkel párhuzamosan jelentkeznek a különböző pædagogiai irányok. Amikor a kor jelszava az volt, hogy „a műveltség szabadabbá

tesz», az iskolától is azt kívánták, hogy mennél gazdagabb tudást nyújtson. Ez volt a *tanítóiskola* kora, amely azonban hamarosan felkeltette a «túlterhelés kérdését», amelynek hullámai ma sem csitulnak el. A század közepén a műveltség fogalma finomodott és kezdtek a jellemet becsülni, felmerült Herbarttal a nevelőoktatás eszméje, amely a *nevelőiskolát* teremtette meg. De ennek az ideálja még meg sem valósulhatott, mikor a nemzeti érzület terjedése nemzeti nevelést is kívánt. A nemzeti gondolatnál párhuzamosan fejlődött ki a szociális áramlat. Ennek hatása alatt keletkezett a *szociális pädagogia*, amely az egyént a társadalom tagjául akarja neveltetni. Nem a szociális pädagogia ellen, hanem az egyformásító, mindenkire egyenlő mértéket alkalmazó iskolával szemben kezdtek az egyén jogait hangsúlyozni és megalakult a *személyiség pädagogiája*, amely megkívánja, hogy a tanító szabad személyiség legyen és a tanulót is ilyenén nevelje. Ez az irány szinte korlátlan szubjektivizmussá fokozódott és a művészi kultúra után való vágyakozással együtt a *művészi nevelés* gondolatára vezetett. A szkepszis és kriticismus végül a tapasztalati lélektan elvetésében nyilvánult és a kísérleti lélektannal kapcsolatban jelentkezik a *kísérleti pädagogia*, amelyet hívei mindenhatónak gondolnak. A *munkaiskola* gondolata nem új, csak új szempontból sürgetik. Társadalmi, gazdasági és fiziológiai érveket sorakoztatnak az érdekében.

Ez a nagy zavar azt mutatja, hogy átmeneti korban élünk. Ha józan szemmel nézzük a különböző irányokat, mindegyik hoz valami figyelemreméltót és ez csak jó jel arra, hogy a sok különböző irány meg fogja találni a helyes utat, amelyen a nevelésnek haladnia kell. Az erkölcsiség ápolásáról és fejlesztéséről azonban sohasem szabad a nevelésnek lemondania.

*

Pädagogiai tanszékek. Ilyen címen foglalkozik *Friedrich Baumann* a *Pädagogisches Archiv* novemberi számában egy felszólalással, amely a porosz képviselőházban hangzott el annak érdekében, hogy az egyetemeken a pädagogia külön tanszéket kapjon. A felszólalás tulajdonképpen abból indult ki, hogy ha a tanítók az egyetemet látogatják, akkor ilyen tanszékekre nagy szükség lesz. Ez a követelés — hogy a tanítók látogathassák az egyetemet — Németországban sokfelő hallatszik és Württembergben meg is valósult, de Baumann ezt cél szerűnek nem tartja. Az egyetemi tanulmányok célja ugyanis a tudományos önállóság, ezt pedig nem is lehet a tanítóktól kívánni. De rossz következményei is volnának ennek a reformnak, mert egyrészt a tanítók azután nem szívesen tanítanának népiskolákban, másrészt